

فصلنامه جامع دفاع مقدس

سال دوم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۶، پیاپی ۳؛ ص ۲۹-۴۸

بررسی عملکرد قوم عرب در دوران هشت سال دفاع مقدس

محمد درخور

پژوهشگر دانشگاه جامع امام حسین (ع)

(دریافت: ۹۵/۱۲/۰۵، پذیرش: ۹۶/۰۱/۳۱)

چکیده

در جهان معاصر و در طول تاریخ، انسان‌ها با اقوام و ملل مختلف شناخته شده که در کشورهای گوناگون ساکن هستند و با توجه به آمار کشورهای مستقل شناخته شده، برخی از آن‌ها شامل اقوام زیادی هستند که در کنار هم یک ملت واحد را ساخته و زندگی می‌کنند.

ایران نیز از دیرباز مجموعه‌ای از اقوام مختلف را در چارچوب سرزمین شناخته شده ایران پذیرا بوده و این اقوام در دوران حوادث و به تعبیری سختی‌ها و آسانی‌ها در کنار هم برای حفظ وحدت ملی صحنه‌های کم نظیری را رقم زده‌اند و برای آن‌ها ظرفیت‌های قومی، در درجه اول برای ارتقای تراز وحدت ملی و تمامیت ارضی ارزش داشته و هیچ‌گاه در برابر بیگانگان سر فرود نیاوردند و با تمام کمبودها، حفظ کشور و محل زندگی آباء و اجدادشان در اولویت اول بوده است.

در بین اقوام ایران قوم اصیل عرب که عمدتاً در جنوب غرب ایران ساکن می‌باشند، با فرصت‌های سازنده‌ای که در اختیار دارد همیشه از یک ایران مقتدر و سربلند دفاع کرده و خود را جزء لاینفک این سرزمین می‌دانسته است. سؤال این است که در طول دفاع مقدس، قوم عرب در برابر متجاوز چه عملکردی داشته است؟ این تحقیق از نوع نظری-کاربردی بوده و با روش توصیفی-تحلیلی به بررسی ویژگی‌های عملکرد قوم عرب در دفاع مقدس پرداخته و نتایج آن نشان می‌دهد که قوم عرب در برابر تجاوز بیگانه، با درک صحیح موقعیت خود مبادرت به دفاع در مقابل دشمن نموده و در این راه شهدا و ایثارگران بسیاری را تقدیم کرده‌اند.

کلید واژه‌ها: عملکرد قوم عرب، دفاع مقدس، وحدت ملی.

مقدمه

برخی معتقدند اقوام در نظام آینده جهان نقش اساسی را ایفاء می‌کنند. با سپری شدن قرن بیستم و آغاز قرن بیست و یکم و بروز حوادث مختلف در اوایل این قرن، در آینده دولت‌ها بیش از آنکه از طرف دولت‌های دیگر مورد تهدید قرار گیرند توسط جنبش‌های قومی تهدید شوند.

اقوام مختلف در سراسر جهان به دنبال زنده کردن هویت خود هستند و البته ملی که تحت ستم، هویتشان از بین رفته در صدر چنین حرکت‌هایی قرار دارند. در عین حال اقوامی که در کنار هم و به شکل مسالمت‌آمیز زندگی می‌کنند چیزی را از دست رفته نمی‌بینند که برایش جنبشی خاص را راه اندازند. بنابراین دولت‌هایی در آینده باید منتظر تهدید ملت خود باشند که با اجزاء و مؤلفه‌های هویت‌ساز مانند نژادپرستی، تبعیض و بی‌عدالتی، حقوق اجزای ملت خود را زیر پا گذاشته و برای پیشگیری از این نوع تهدید می‌بایست به آداب و سنن همه اقوام تشکیل دهنده ملت خود احترام گذارده و به آن‌ها برای آزادی در انجام سنن و رسوم مثبت خود اهمیت دهند. ایران نیز کشوری است که از اقوام مختلف تشکیل شده و از جمله این اقوام، قوم عرب است که در تاریخ این سرزمین همواره یکی از اجزای سازنده پیکره ایران بوده است. شاید به لحاظ قومی با دیگر عناصر تشکیل دهنده ملت تفاوت داشته باشد اما از نظر دینی و مذهبی هیچ‌گونه تفاوتی مشاهده نمی‌شود و برخی معتقدند مروج و مشوق مذهب شیعه و اهل بیت (ع) در ایران قوم عرب می‌باشد.

بنابراین شناخت ابعاد مختلف فرصت‌ها و ظرفیت‌های قوم عرب در وحدت ملی ایران و دفاع از تمامیت ارضی آن، به عنوان نمونه‌ای از استحکام همبستگی ملی و حضور خودجوش و طبیعی در برابر تهدیدهایی که امنیت ملی را با خطر روبه‌رو می‌کند، موضوعی مناسب برای هر پژوهشی خواهد بود.

بیان مسئله

قومیت‌ها همیشه از مؤثرترین عوامل شکل دهنده سیاست‌های محلی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی بوده‌اند. در شرایط کنونی، یکی از ابزارهای تهاجم نرم‌افزاری مخالفان نظام اسلامی گسترش واگرایی‌های قومی، فرقه‌ای است. همان‌گونه که بیشتر دولت‌های عرب به ویژه عراق از (۲۰۰۰-۱۹۶۰)، ناسیونالیست‌های قوم‌گرا، روزنامه‌نگاران، نویسندگان و حتی برخی از حقوق‌دانان عرب، عرب بودن بخشی از جمعیت خوزستان را مبنایی بر ادعای تجزیه این استان از ایران دانسته‌اند، چنان که مدعی‌اند چون اکثر جمعیت خوزستان عرب هستند، بنابراین، این جلگه زرخیز باید به یک کشور عربی بپیوندد. ولی ایران جزء معدود کشورهایی است که اقوام مختلف، همگی بومی این

سرزمین‌اند و ذاتاً به ایران و سرزمین خود دلبستگی و تعلق خاطر دارند. اقوام ایرانی در طول تاریخ در نضج و شکوفایی تمدن ایرانی سهیم بوده‌اند و در مقاطع تاریخی از کیان مملکت و تمامیت آن دفاع کرده‌اند.

حضور دیرینه اقوام مختلف در تاریخ کهن تمدن این ملت و رابطه عمیق و گسترده میان اقوام این کشور نشان دهنده تفاوت فرهنگی ایران با برخی از کشورهای دیگر است.

چرا که مردم ایران به صورت کاملاً طبیعی و در یک فرآیند تاریخی طولانی انسجام و وحدت داشته و اتحاد خود را طی فراز و نشیب‌های تاریخی حفظ کرده و ارتقاء داده‌اند. این انسجام پایه و مایه فرهنگی داشته و عنصر اصلی مقوم آن ارزش‌ها و باورهای مشترک در بین آحاد این ملت اعم از اقوام، اقشار و طبقات مختلف بوده است. علاوه بر ارزش‌های مشترک فرهنگی، پیوندها و تعاملات اجتماعی و ارتباطات و داد و ستدهایی در سطح ملی موجب پیوندهای قوی اجتماعی شده است. هم‌وطنان عرب عمدتاً در بخش مرکزی و جنوب غربی استان خوزستان ساکن هستند. مردم این منطقه تماماً شیعه مذهب و از این حیث با بخش مرکزی ایران همگونی دارند. قوم عرب در خوزستان نیز همچون سایر اقوام کردی، آذری، بلوچ، فارس، ترک، لر و سایر قومیت‌های این سرزمین، خود را وابسته به هویت ملی ایرانی می‌دانند و نیروهای همگرا در آن برکشش‌های واگرایانه برتری مطلق دارند. نقش این اقوام در حوادث گوناگون تاریخ این کشور و در سال‌های اخیر از جمله حضور در انقلاب اسلامی و به ویژه در دفاع مقدس را می‌توان به خوبی مشاهده کرد. در همین راستا عملکرد مردان و زنان عرب در دفاع مقدس دارای چه ویژگی‌های مهمی است؟ که این پژوهش به بررسی و شناخت آن‌ها می‌پردازد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

این مقاله از این نظر اهمیت دارد که مطالعه تحولات و پدیده‌های مختلف از زوایای گوناگون موجب رشد و توسعه فضای مطالعاتی و دست یافتن به نتایج مطلوب‌تری در حوزه علوم انسانی می‌شود. ضرورت آن نیز از این جهت لازم است که پدیده اقوام از این موضوع مستثنی نبوده و تحلیل آن با رویکردهای علمی موجب درک بهتر و آگاهانه‌تر می‌گردد. در دفاع مقدس همه اقوام ایرانی در برابر تجاوز بیگانه ایستادگی کردند. قوم عرب یکی از اقوامی است که به عنوان اولین موج جمعیتی مورد تهاجم دشمن متجاوز قرار می‌گیرد. بنابراین مطالعه ابعاد مختلف عملکرد این قوم در دفاع مقدس موضوعی مهم و ضروری بوده تا جایی که به عنوان الگویی از درک اجتماعی اقوام مختلف در برهه‌های سخت و مقاومت در برابر بیگانگان و به عنوان یک سرمایه اجتماعی در نظام جمهوری

اسلامی به عنوان تکیه‌گاهی مهم و ارزشمند قابل تأمل است. بررسی تعداد شهدای هم‌وطنان عرب در جنگ تحمیلی و سطح مشارکت این قوم، حتی در سطح نخبگان و مردان و زنانی که مجاهدت‌های خاموش آن‌ها برای پایداری ایران همچنان ناگفته مانده است، امری مهم و ضروری است که می‌بایست برای ثبت و ضبط آن‌ها در حافظه تاریخی این کشور تلاش کرد.

سؤالات تحقیق

سؤال اصلی:

عملکرد قوم عرب در دفاع مقدس از چه ویژگی‌هایی برخوردار است؟

سؤالات فرعی:

۱. چه عناصری در عملکرد قوم عرب در دفاع مقدس مؤثر بودند؟
۲. عملکرد قوم عرب در دفاع مقدس بر چه واقعیت‌هایی استوار بود؟

اهداف تحقیق

- ۱- شناسایی عناصر مؤثر در عملکرد قوم عرب در دفاع مقدس
- ۲- ارائه چشم‌اندازی مناسب و منطبق بر واقعیت‌های دفاع مقدس از عملکرد قوم عرب

روش تحقیق

این تحقیق از نوع کاربردی بوده و گردآوری اطلاعات با روش و ابزار کتابخانه‌ای، منابع دست اول مانند سخنان حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری، همچنین دیدگاه کارشناسان و صاحب‌نظران مرتبط با موضوع و مقالات معتبر تهیه شده و با روش توصیفی - تحلیلی به بررسی و تحلیل عوامل مؤثر و پاسخ به سؤالات پرداخته شده است.

ادبیات نظری

الف) تاریخچه اعراب خوزستان:

خوزستان جزو کهن‌ترین سرزمین‌های متمدن بشری و باستانی‌ترین و تمدن خیزترین ناحیه‌های با تمدن‌های میان رودان عیلام دارای سرزمین‌های با صفا، کوهستان‌ها و جنگل‌های فراوانی به عنوان استراتژیک‌ترین استان ایران با مساحت ۸۴۵ ۲۱۲ ۶۳ کیلومتر مربع در جنوب غربی ایران واقع

می‌باشد (آمارنامه خوزستان، ۱۳۸۵).

استان خوزستان، زیستگاه اصلی و تاریخی قوم عرب در ایران بوده است. متأسفانه آماری که جنبه‌های گوناگون ترکیب جمعیتی ایران را آشکار سازد، وجود ندارد و از بین جنبه‌های مختلف، فقط ویژگی‌های دینی آن دارای آمار است (نظری، ۱۳۶۸: ۶۵).

در واقع کانون اصلی استقرار قوم عرب در ایران، مساحتی وسیع از استان خوزستان (حدود ۶۵٪ از مساحت آن) شامل شهرهای خرمشهر، آبادان، شادگان، ماهشهر، اهواز، هویزه، سوسنگرد، بستان، شوشتر و جنوب دزفول است، اما در نقاط دیگر کشور چون استان‌های: فارس، کهگیلویه و بویراحمد، خراسان، بوشهر و هرمزگان و جزایر ایرانی خلیج فارس (قشم، کیش و لاوان) و بالاخره در سایر استان‌های کشور نظیر تهران که غالباً در اثر بروز جنگ تحمیلی و فعالیت‌های اقتصادی به این مناطق مهاجرت کرده و ماندگار شده‌اند، به چشم می‌خورند.

ایران را اولین کشور جهان با بیشترین امتداد جغرافیای قومی در خارج از مرزهای خود و دومین کشور پر همسایه ذکر می‌کنند به گونه‌ای که ایران در مقوله تنوع زبانی و قومی در جهان با ۲۴ درصد همانندی در رتبه شانزدهم است و تانزانیا با ۷ درصد همانندی در رتبه اول است، این در حالی است که کره شمالی و جنوبی ۱۰۰ درصد همانندی دارند (افتخاری، ۱۳۷۷: ۱۲).

استان خوزستان از نظر جغرافیای انسانی به عنوان زیستگاه اصلی قوم عرب مورد توجه فراوان دولت مرکزی و در کانون توجه کشورهای عرب پیرامونی این استان و قدرت‌های فرامنطقه‌ای رقیب و دشمن دولت مرکزی ایران بوده است و از این منظر از گذشته تاکنون مسائل امنیتی فراوانی در این منطقه بروز و ظهور نموده است.

قوم عرب خوزستان از قرن نهم هجری به بعد در منطقه مستقر شده و در حوادث آن دخالت عمده داشته‌اند. قبل از آن به جز گروه‌های محدود از اعراب که در منطقه پراکنده بودند، طبق نظر طبری و آرنولد ویلسون چیزی مشاهده نمی‌کنیم (مجته‌دزاده، ۱۳۸۱: ۱۲۲).

تجانس مذهبی منطقه عرب‌نشین خوزستان با هویت ملی ایرانی، همواره باعث غلبه نیروهای مرکزگرا بر نیروهای مرکز گریز بوده و پایداری امنیت ملی و اتصال دائمی خوزستان به ایران و بی‌اثر گذاشتن سیاست‌های مداخله‌گرایانه قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای را در پی داشته است.

نقش تکمیلی این منطقه در پر کردن خلاء ژئواستراتژیکی عراق (عدم دسترسی مناسب به خلیج فارس و آب‌های آزاد) همواره انگیزه فعالیت‌های مداخله‌جویانه این کشور در مسائل داخلی خوزستان به بهانه مسائل قومی را فراهم کرده و نقش مهمی در تولید و انتشار ناامنی ایفا نموده است. این در حالی است که در طول تاریخ این سرزمین، حتی قبل از تعدیل مرزهای جغرافیایی و

سیاسی در اثر جنگ‌های اتفاق افتاده، تعداد اقوام مستقر در آن بیش از وضعیت فعلی بوده و در عین حال در کنار هم یک پیکره واحد سرزمینی و جغرافیایی را تشکیل داده بودند. امتداد مرزهای فرهنگی از شمال و شرق کشور، انگاره‌های فرهنگی ایرانیان در دیگر کشورهای منطقه را به خوبی نشان می‌دهد.

قرن‌ها بعد از اسلام، تشیع در ایران رواج پیدا کرده است و تا قرن دهم اکثریت مردم ایران شیعه نبودند و در زمان صفویه تشیع توسعه پیدا کرده است. خوزستان بر خلاف سایر مناطق ایران از دیرباز شیعه شده است. مناطقی مانند شوشتر و یا دزفول تا قرن هشتم عمدتاً سنی بوده‌اند و مساجد و پیرها و مقامات در این مناطق که اسامی خلفا بر آن‌ها حک شده مؤید این مطلب است اما مناطق عربی از همان قرن اول شیعه بوده‌اند و فرمایش مقام معظم رهبری که فرمودند ملت ایران از نظر رواج تشیع وام‌دار دو مجموعه انسانی هستند یکی اهواز و دیگری جبل عامل ناظر به همین مطلب است (حیدری، ۱۳۸۶: ۳۴).

از نظر تأثیرگذاری مذهب تشیع، قوم عرب در طول تاریخ اسلام و ایران بعد از اسلام دارای ظرفیت‌های مثبت، مشخص و مبرهنی می‌باشد.

از همان قرن اول که مردم خوزستان مسلمان می‌شوند به ویژه بعد از شهادت حضرت علی (ع) که شیعیان مخلص توسط معاویه تبعید می‌شدند به خوزستان آمده و ساکن می‌شوند و شیعه را به ایران می‌آورند و تا حالا رنگ و بوی ایرانی پیدا کرده‌اند که هیچ ارتباطی با کشورهای عربی ندارند. البته بعضی اقوام عرب از قبل از اسلام در خوزستان ساکن بوده‌اند مانند طایفه بنی‌الحمد که در تاریخ ابن‌اثیر و طبری تصریح شده و در ورود اسلام به خوزستان و ایران نقش مؤثری داشته‌اند و بعد از اسلام طوایفی مانند بنی‌طرف در همان قرن اول به خوزستان آمده‌اند (حیدری، ۱۳۷۴: ۲).

روند یک پارچگی ملی توسط اقوام مختلف از دیرباز در تاریخ این سرزمین جاری و به وضوح قابل مشاهده است.

شیعه بودن اعراب خوزستان ضمن آنکه نقش محوری در همگرایی این استان نسبت به هسته ملی داشته است، اثری کاهنده بر عوامل واگرایی به جای می‌گذارد؛ جهان‌بینی اعتقادی، عرب‌های خوزستان و سایر ایرانیان را در یک راستا قرار داده است (کریمی‌پور، ۱۳۸۴: ۱۱۱ و ۱۲۲).

خوزستان از لحاظ بافت عشیره‌ای سه محور عمده دارد محور بنی‌طرف، محور بنی‌کعب و محور باوی. بنی‌طرف نوادگان طرفات بوده‌اند که طرفات فرزندان عدی بن حاتم طائی که از شیعیان مخلص امام علی (ع) بوده که فرزندان او در جنگ صفین در رکاب حضرت شهید شده‌اند. مناطقی مانند دشت آزادگان و اهواز عمدتاً بنی‌طرف هستند که در شیعه‌گری اصیل هستند یعنی شیعه را

وامدار کس دیگری نیستند بلکه خودشان ناشر تشیع بوده‌اند. آنچه مسلم است اعراب خوزستان از همان ابتدا دوستدار اهل بیت (ع) و در این اعتقاد راسخ بوده‌اند و تاریخ آن‌ها حاکی از پیروی عملی و عاشقانه از مکتب تشیع است که با تمسک به خاندان پیامبر اکرم (ص) حیات خود را نورانی کرده و در این راه فداکارانه از حریم اهل بیت (ع) دفاع نموده‌اند (حیدری، ۱۳۷۴: ۴).

ب) پیشینه سیاسی:

خوزستان و ایلام تا سال ۱۳۷۸ با ۹۹/۹۹ درصد جمعیت شیعی مذهب، همگن‌ترین استان‌های ایران محسوب می‌شوند. این همگنی ممتاز مذهبی در استانی با شش قوم متفاوت از چنان قدرتی برخوردار بوده که توانسته است عوامل واگرایی را تا حدود زیادی تحت‌الشعاع خود قرار دهد. (کامران، ۱۳۸۱)

ساختار اجتماعی-سیاسی ایران در گذشته عمدتاً ایلی بوده و گروه‌های مذهبی-زبانی مانند کردها، بلوچ، برخی از فارس‌ها، عرب‌ها، برخی ترک‌ها و ترکمن‌ها بیشتر بر اساس وفاداری‌های مذهبی یا ایلی سازماندهی می‌شدند تا بر اساس پدیده‌های سیاسی مانند قومیت، اختلافات اجتماعی-سیاسی ناشی از تعلقات ایلی، گروه‌های هم‌زبان و هم‌مذهب را به ایلات رقیب تقسیم و بر سر تصاحب منابع اقتصادی و کسب قدرت سیاسی با یکدیگر به رقابت می‌پردازند (احمدی، ۱۳۷۹: ۱۴۱).

در سال‌های دهه ۱۹۶۰ میلادی (۱۳۴۰ شمسی)، جریانات واگرای قومی هم به لحاظ سیاسی و هم به لحاظ اجتماعی از "ناسیونالیسم ایرانی" (و نه ناسیونالیسم فارسی که خود به نوعی جریان قومی محسوب می‌شود) شکست خورده و فاقد هر گونه زمینه سیاسی و اجتماعی برای فعال شدن بودند (کاتم، ۱۳۸۳: ۶۸ و ۶۹).

سابقه مبارزاتی در قرن اخیر حاکی از این است که قیام بر علیه اشغالگران انگلیسی در جریان جنگ جهانی اول (۱۲۹۳ شمسی - ۱۹۱۴ م) که انگلیسی‌ها پس از اشغال عراق و جهت تقویت عقبه و حفاظت از لوله‌های نفت شرکت ایرانی - انگلیسی نسبت به اشغال خوزستان اقدام کردند و در این زمان تنها قومی که در مقابل استعمار انگلیس ایستادند، اعراب بودند (حیدری، ۱۳۷۴: ۱۱).

مهم‌ترین محور در ۱۵ کیلومتری غرب اهواز در تپه‌های المینیور غدیرالدهی که بیش از پانصد تن از عشایر در آنجا به شهادت رسیدند که در حال حاضر در مقبره الجهاد دفن می‌باشند. محور دیگر در سوسنگرد و هویزه درگیر شدند که انگلیسی‌ها کل سوسنگرد را به آتش کشیدند. محور سوم در شمال اهواز منطقه زرگان که عشایر زرگان لوله‌های نفت را به آتش کشیدند که ده‌ها تن از عشایر در این منطقه به شهادت رسیدند. محور دیگر شادگان بوده که به رهبری یک عالم دینی بنام

سید جابر آلبوشوکه که مردم قیام و یک ماه شادگان را از اشغال انگلیسی‌ها آزاد کردند و حکومتی تشکیل دادند و پرچمی درست کرده بودند که عین همان پرچم توسط نواده‌های سید جابر به مقام معظم رهبری در سال ۱۳۷۵ هدیه شده این پرچم به رنگ سبز است. در حاشیه آیه‌الکرسی درج شده در یک طرف آن آیه نصر من الله و فتح قریب نوشته شده و طرف دیگر این سه جمله نوشته شده است: «لاله‌الاله، محمدرسول‌الله، علی‌ولی‌الله» و این نشان دهنده آن است که این نهضت اسلامی و شیعی بوده و هیچ رنگی از قومیت و عشیره نداشته است (همان، ۱۲).

تاریخ مجاهدت‌های قوم عرب در طول حیات خود مملو از عناصر درخشان است که بر تارک این سرزمین می‌درخشند. مجاهدان عرب در قطعه‌ای از این تاریخ همان‌طور که گفته شده نمونه‌ای از این رشادت‌ها را نشان داده‌اند که البته آخرین هم نبوده و صحنه‌های دفاع مقدس ملت ایران نمونه‌ای است که آثار آن در نسل فعلی زنده و گویا و در ادامه حماسه‌های تاریخی آن‌ها در دفاع از عقیده و تمامیت ارضی خود بوده است.

بعد از تسلط رضاخان و محمدرضا هم مبارزین در صحنه حاضر و تعدادی هم در زندان افتاده و در اواخر دهه ۴۰ تعدادی از این مبارزین عرب با مقام معظم رهبری هم سلول بوده‌اند و آقا در خوزستان توضیح دادند که من زمانی در سلول مشغول قرائت قرآن بودم که تعدادی از این زندانیان عرب به من مراجعه و گفتند شما عرب هستید بنده گفتم نه و با تعجب گفتند که خیلی خوب قرآن می‌خوانید که گفتم بالاخره بنده روحانی هستم. بعد آن‌ها گفتند عادت داریم در ماه مبارک منبر داشته باشیم که من هم اجابت کردم و حتی اسامی آن‌ها را آقا به یاد داشت که یکی شهید محی‌الدین آل‌ناصر که الان خلقی و ضد انقلاب خیلی از او سوء استفاده می‌کند. خود آقا فرمودند این شهید آدم خیلی مستعدی بود که بعد از آزادی من اصرار داشتم به شبکه سراسری مبارزه بپیوندد و در خوزستان محدود نشوند. آدم متدین و متعهدی بود و زبان انگلیسی را در زندان از ایشان یاد گرفتم و در عوض عربی به ایشان یاد دادم. دیگری سید باقر بود که اشعار عربی خوزستانی را از این سید یاد گرفتم و شخصی بنام سید کاظم قاری که روضه‌خوان بود و تنها کسی که از آن‌ها زنده بود همین بوده و ایشان گفتند او را پیدا کنید (حیدری، ۱۳۸۶: ۵۲).

شرکت گسترده قوم عرب در دفاع مقدس

موقعیت ممتاز جغرافیایی و کشف نفت در خوزستان، زمینه‌ساز مداخله‌گری‌ها و طرح‌های تجزیه طلبانه کشور عراق و انگلیس در تاریخ این سرزمین بوده است. هم‌زمان با پیروزی انقلاب اسلامی و فرصت طلبی برخی از گروه‌های سیاسی، مسئله قومیت بار دیگر در سیاست عمومی کشور خود را نشان داد. بحران ناشی از پدیده خلق عرب در ابتدای سال ۱۳۵۸ در خوزستان، یکی از این

بحران‌ها بود. این بحران نیز به دلیل نمایان بودن ماهیت رژیم عراق در هدایت آن، با اقبال مردم مواجه نگردید و به طور طبیعی ناکام ماند.

از بهانه‌های صدام جهت شروع جنگ حمایت از اعراب بوده که حتی سازمان جبهه‌التحریر هم در خوزستان با پشتیبانی او شکل گرفت. جبهه‌التحریر یکی از جریان‌های مدعی ناسیونالیسم عربی بود که با حمایت بیگانگان و به بهانه تأمین منافع قوم عرب در خوزستان با هدف واگرایی و تجزیه طلبی شکل گرفت.

این تشکل، در اصول به حزب بعث گرایش نشان می‌داد. تشکیل چنین سازمانی پس از گذشت سال‌ها از سرکوب شیخ خزعل که اتکایش بر قوم عربی آن هم با شعارهای مترقی و با اتخاذ مشی مبارزه با رژیم وابسته شاه بود، توانست در میان عده‌ای از جوانان عرب پایگاه اجتماعی پیدا کند. این سازمان با کمک و پشتیبانی عراق در شرایط خاص بین‌المللی و منطقه‌ای ایجاد شد (درویدیان، ۱۳۷۷: ۳۴).

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، شرایط مناسب برای تشکیل و تقویت یک جبهه ضد انقلابی با حمایت مستقیم دولت عراق با محور قومیت عرب ایجاد شد. صف‌بندی و جبهه‌بندی این گروه، یکی از بحران‌های کشور، یعنی اولین درگیری دولت بعث عراق و جمهوری اسلامی را شکل داد. در این درگیری، رژیم عراق در پوشش دفاع از قومیت عربی، تا مدتی مناطق عرب‌نشین را مورد تاخت‌وتاز قرار داد. جو کاذب اختلاف قومی نه تنها مورد تأیید نیروهای انقلابی اعم از فارس زبان‌ها نبود، بلکه اکثریت قوم عرب خوزستان نیز مخالف چنین حرکت‌هایی بودند (مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، ۱۳۷۰: ۳۴).

برای نشان دادن ظرفیت‌ها و فرصت‌های یک ملت و یک قوم چه قرائنی بهتر از یک تاریخ عملی و پر افتخار از رشادت‌ها و فداکاری‌های فرزندان آن قوم که برای دفاع از ارزش‌ها و کیان و قلمرو خود به منصف ظهور رسانده‌اند.

در تاریخ معاصر، خوزستان در دو مرحله مهم یعنی پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری حضرت امام خمینی (ره) و حماسه دوران هشت سال دفاع مقدس، هم‌وطنان عرب استان خوزستان نقش مهمی را ایفا نمودند. کلام نورانی امام خمینی (ره) که فرمودند: «خوزستان دین خودش را به اسلام ادا نمود» (صحیفه امام، ۱۳۷۸، ج ۱۴: ۲۵۶)، شاهدهی بر این ادعاست. عشایر و اقشار مختلف عرب خوزستان نیز همواره از دین، عقیده، شرف و سرزمین خود در طول تاریخ دفاع نموده‌اند. حضور مردم و عشایر عرب در طول هشت سال دفاع مقدس با تقدیم هزاران شهید و جانباز و تحمل مستقیم فشارها و خرابی‌های جنگ، خود بهترین شاهد این مدعاست. مردم این منطقه با انگیزه

ولایی، اعتقادی و ارزشی خود توانستند در طول هشت سال جنگ تحمیلی عراق در برابر دشمنان ایستادگی کنند. یادآوری حماسه دختر سیزده ساله شجاعی به نام شهید سهام خیام در هویزه که با سنگ توانست در برابر دشمن بعثی بایستد، می‌تواند رمز مقاومت و پایداری زنان و دختران نسل‌های آینده باشد و سند زنده‌ای از تاریخ حماسی و دفاع جانانه مردمان شجاع و بیگانه ستیز این منطقه در برابر دشمن است.

حماسه آفرینی‌ها و رشادت‌های دین مدارانه عشایر عرب خوزستان معروف به واقعه جهاد در جنگ جهانی اول ۹۴-۱۲۹۳ ه.ش بر علیه استعمار انگلیس که به دست مبارزان و مجاهدان عرب و علماء بزرگوار استان رقم خورد و در تاریخ ثبت شد، برگ دیگری از کارنامه جهاد و قیام آن‌ها در اثبات واقعیت دفاع و پاسداری آنان با انگیزه‌های اعتقادی و ولایی تاریخی آنان از میهن اسلامی است.

در دوران قبل از انقلاب اسلامی، یعنی شاید هفتاد، هشتاد سال قبل از این، باز مردم مؤمن و علمای خوزستان، در مقابل تجاوز انگلیسی‌ها ایستادگی کردند. آن هم یک تجربه دیگر است. مردم این استان، در چنین کارهای بسیار با عظمت و پر شکوه، سابقه دارند (خامنه‌ای، ۱۳۷۵/۱۲/۱۸).

جنگ تحمیلی نشان داد که در پرتو تعالیم عالیه دینی و انگیزه‌های مقدس وطن‌دوستانه جوانان عرب در دشت آزادگان، خرمشهر، آبادان و سایر مناطق عربی خوزستان در کنار سایر اقوام با رشادت از تمامیت ارضی کشور دفاع کردند.

تجاوز رژیم بعث عراق به جمهوری اسلامی ایران که ادعای حاکمیت این رژیم بر خوزستان، از زمینه‌های آغاز آن بود. بار دیگر موجب تحولات سیاسی اجتماعی در خوزستان شد. قوم عرب ایرانی بر خلاف انتظار صدام نه تنها با گل و شیرینی پذیرای اشغالگری او نشد، بلکه بومیان غیور منطقه در طول ۸ سال جنگ تحمیلی با مقاومت سرسختانه در مقابل تجاوز دشمن، نقش انکار ناپذیری در دفاع از مردم و سرزمین ایران ایفا کردند.

در همین رابطه امام خمینی (ره) می‌فرماید:

« بحمدالله مشت این حزب بعث عراق باز شد که این ادعاها که می‌کند که من برای عرب چه هستم و برای قدرت عرب و برای ملت عرب چه هستم. مشت او باز شد که در خوزستان با عرب‌ها بیشتر مقابله شد. کشتارهایی که به وسیله این حزب منفور و صدام کافر بر برادرهای عرب ما وارد شده است بیشتر از آن است که بر برادرهای عجم ما وارد شده» (صحیفه امام، ۱۳۷۸، ج ۱۳: ۴۴۴).

اگر تنوع قومی تهدیداتی همچون واگرایی، تجزیه طلبی یا خود مختاری خواهی را می‌تواند به

همراه داشته باشد فرصت‌های جدیدی را نیز ایجاد می‌کند که با شناخت و مدیریت آن‌ها می‌توان تهدیدات را به فرصت بدل نمود (افتخاری، ۱۳۷۷: ۱۴).

سوم خرداد ماه سال ۱۳۶۱ یادآور حماسه فتح خرمشهر و اکنون در تاریخ ملت ایران به عنوان یک نماد ملی و دینی مطرح می‌باشد. آیا این نماد، نمونه‌ای از اتحاد و همبستگی ملی اقوام این سرزمین در دفاع از تمامیت ارضی خود نبود و البته نقش جوانان عرب نیز به عنوان مدافعان خطه جنوب در این حماسه برجسته است.

موقعیت خوزستان، در مقیاس ملی و حتی در منطقه خلیه فارس انگیزه طمع برخی کشورها در گذشته برای تجزیه خوزستان بوده است. به طور مثال دولت‌های عراق همواره برای حل تنگنای ژئوپلیتیکی خود در دسترسی نامناسب دریایی به دو بال خاوری و جنوب خاوری خود یعنی خوزستان و کویت فشار وارد کرده‌اند؛ چنانکه در سده بیستم میلادی، چند بار درصدد تجزیه این استان از ایران برآمده‌اند. طرح تجزیه خوزستان در زمان شیخ خزعل، طرح تجزیه خوزستان در سال ۱۳۳۸، طرح تجزیه خوزستان در سال ۱۳۴۳ و سرانجام طرح تجزیه خوزستان در جریان جنگ تحمیلی عراق علیه ایران مهم‌ترین این طرح‌ها بوده‌اند (جعفری ولدانی، ۱۳۷۱: ۱۷).

کاملاً روشن است که این اقدامات به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی ویژه این استان است که نگاه زیاده‌خواهانه متجاوزان را به خود جلب نموده و نظام سیاسی سابق کشور عراق، پوشش ضعف و تنگنای ژئوپلیتیکی خود را با اتخاذ راهبرد اشغال چنین سرزمینی دنبال می‌کرد.

اگر وزن ژئوپلیتیکی را ثقل نیروها و عوامل مثبت و منفی مؤثر در قدرت ملی یک کشور و به عبارتی جمع جبری عوامل قدرت ملی (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵: ۱۰۹) به حساب آوریم، بر این مبنا اقوام و مذاهب از عوامل متغیر ژئوپلیتیکی به حساب آمده که در صورت قرار گرفتن در مدار همگرایی و تعامل، موجب افزایش وزن ژئوپلیتیکی یک کشور می‌شوند. عملکرد قوم عرب در دفاع مقدس در یک مدار همبسته، همگرا و وحدت‌آفرین قرار داشته و باعث هم‌افزایی ملی در برابر تهاجم بیگانه شده است. با نگاهی کلی به نقش مؤثر هم‌وطنان عرب در جنوب ایران و در برابر تهاجم ارتش عراق که آن‌ها نیز از نظر نژادی عرب بودند، حاکی از ترجیح این مردم غیور به دفاع از سرزمین مادری در دایره وحدت ملی به همکاری با متجاوزان هم‌زبان بود. این یعنی عملکردی درخشان برای بخشی از پیکره ایران متحد است.

مردم استان خوزستان و همه اقوام آن در مداری همبسته، ضریب عوامل قدرت ملی ایران را ارتقاء داده و از تمامیت ارضی دفاع نموده است. در این استان قوم عرب با ظرفیت جمعیتی بالا و عمدتاً سکونت در بخش‌های مرزی با کشور عراق، یک عامل مؤثر در ارتقاء روحیه بیگانه ستیزی در

جنوب غرب ایران محسوب شده و می‌شود.

دیدگاه‌های جدید کشور را قسمتی از کره زمین می‌بیند که مرزهای قلمرواش در جای خود تحت فشار ثابت نگه داشته شده است. این طرح مبتنی بر تفکرات جغرافیدان هارتشون که وجود کشور را وابسته به تعادل پویا بین نیروهای سازنده و مخرب می‌داند می‌باشد. نیروهای سازنده موجب ترکیب، اتحاد، پیوستگی و بقای کشور می‌شوند و شامل فرهنگ، نیروهای مشترک و مرزهای مناسب هستند. نیروهای مخرب به از هم پاشیدن و جدایی درونی و تجزیه کشور کمک می‌کنند و آن تأکید بر اختلافات فرهنگی است. شاید مهم‌ترین نیروهای پیوند چیزی است که جغرافیدان اکسفورد جان گوتمن آن را پیکرنگاری ملی می‌نامد با این معنا که برداشت و طرز تلقی روانی مردم مرکب از وقایع گذشته و عمیقاً ریشه‌دار است (هاگت، ۱۳۷۵: ۳۶۵).

بنابراین تعصب به میهن و وطن‌پرستی امری ضروری بلکه ریشه در تاریخ و تمدن‌های کهن بشریت دارد و فرمایشات بزرگان دینی نیز دفاع از خود، وطن و اموال و فدا شدن در این راه را در حد شهید قلمداد کرده‌اند و انسان‌های مؤمن که حیات خود را با آرمان‌های الهی زینت داده‌اند این امر تعالی را با قرار گرفتن در مسیر کمال مطلق، متعالی می‌کنند.

نقش و عملکرد مردم و اقوام مختلف و به ویژه قوم عرب در بیرون راندن متجاوز از سرزمین مادری، واقعاً از مرز یک تعصب قلمروخواهانه فراتر است و وقتی به شرایط فکری مردم ایران و نهادینه بودن فرهنگ دینی که فرهنگ ملی نیز در آن مستتر است توجه شود، خواهیم دید که هسته اصلی این دفاع با آن امکانات کم، همان روحیه دینی و در واقع قرار گرفتن در مسیر اطاعت فرمان الهی مبنی بر دفاع در برابر متجاوزین می‌باشد.

در این شرایط تمام آحاد مردم ایران از هر دین و مذهبی یکپارچه شدند و تحت رهبری دینی و ملی خود این حماسه را آفریدند؛ رهبری که یکجا نماد ملی و دینی ملت ایران بود.

مرد یا زنی که به زادگاه خویش عشق نورزد و به آن افتخار نکند واجد شرایط داشتن بینشی وسیع‌تر نسبت به زندگی نیست و تعصب محلی به خودی خود چیزی خوب و عاملی ضروری برای سعادت بشر است (مویر، ۱۳۷۹: ۲۵).

فتوحات بزرگ در دفاع مقدس، حاصل تعامل فرهنگی، مذهبی و ملی تمام اقوام ایرانی بود که گر چه شاید در مواردی اختلاف ظاهری داشته باشند ولی در مقاطع سرنوشت‌ساز یکپارچه در برابر متجاوز می‌ایستند و شاهد شیرین پیروزی را در آزادی خاک سرزمین چشیدند.

مقام معظم رهبری در خصوص فرصت بودن تنوع قومی در ایران می‌گویند:

«تنوع قومیت‌ها فرصتی حقیقی است، تنوع اقوام فرصت بزرگی است تا اجزای پیکره ملت ایران با مراودات صحیح، هم‌زیستی و اتحاد کامل بتوانند با استعدادها و ظرفیت‌های مختلف یکدیگر را تکمیل کنند. این را همه بدانند؛ نظام اسلامی تنوع اقوام را در کشور بزرگ و سرفرازمان یک فرصت می‌داند. سنت‌های مختلف، آداب و عادات مختلف و استعداد‌های گوناگون و متنوع، یک فرصت است که اجزای گوناگون این ملت بتوانند یکدیگر را تکمیل کنند با مراودات درست و با هم‌زیستی و اتحاد کامل. برای ملت ما این یک افتخار است که چنین نگاهی به مسئله تنوع اقوام دارد. علت هم این است که اسلام منبع الهام این نظام است و در این نگاه اسلامی، بین نژادهای مختلف و زبان‌های مختلف، ولو از ملت‌های گوناگون، تفاوتی نیست، چه برسد به اقوام مختلف در میان یک ملت. نگاه اسلام این است و نگاه نظام اسلامی هم این است» (خامنه‌ای، ۱۳۸۸/۲/۲۲).

درنهایت موفقیت‌ها در دوران دفاع مقدس حاصل همدلی مردم ایران از همه اقوام و مذاهب در سایه اهداف الهی و ریشه‌های دینی و تحت رهبری ممتاز امام (ره) بود.

اعراب از زاویه‌ای دیگر

یک عامل مهم در خصوص فرصت بودن اقوام حفظ مرزها است. خطوط مرزی ما از اقوام عرب، کرد، ترک و بلوچ هستند. ما برای حفظ مرزها به همبستگی و تعامل همه آن‌ها نیاز داریم. جنگ سبب شد تعداد زیادی از عرب‌های خوزستان به درون کشور و شهرهای مختلف رفتند و این کار سبب تبادل فرهنگی، اجتماعی، خانوادگی، عاطفی، داد و ستد و ... شد. در مجموع عرب‌هایی که در کشور پخش شدند تعصب از خود نشان ندادند و به راحتی فرهنگ استان‌های دیگر را پذیرفتند (سودانی، ۱۳۸۶: ۴۲).

حادثه‌ای در ۹۰ سال پیش رخ داد و آن شکست انگلیسی‌ها به دست عشایر عرب در منطقه المینور و در تپه‌های الله‌اکبر و میشداغ و در منطقه مقبره‌الجهاد است. با ایستادگی پرافتخار مردم عرب، در مقابل بیگانه و تقدیم ۵۰۰ شهید با دست خالی می‌باشد. در جنگ نیز تحقیقاً نیمی از ۲۳۰۰۰ شهید استان خوزستان و عده زیادی از ایثارگران عرب هستند. این‌ها بخشی از فداکاری قوم عرب در دفاع مقدس است که نشان دهنده نقش و عملکرد درخشان آن‌ها می‌باشد (همان، ۵۱).

در یک نگاه کلی می‌بینیم که فرصت‌ها و ظرفیت‌های سازنده عرب‌ها در یکپارچگی، وحدت ملی و حضور در دفاع مقدس نقشی اظهر من الشمس بوده که با تبلیغات و سخنان تفرقه‌افکنانه نمی‌توان آن را انکار کرد.

اگر چه مذهب در پاره‌ای از بخش‌های جهان اهمیت خود را به منزله یک عامل همبستگی ملی

از دست داده اما در برخی از کشورهای جهان عامل مهم ملیت و همبستگی به شمار می‌رود و حتی رو به افزایش است (میرحیدر، ۱۳۷۱: ۱۳۳).

در کشور ایران نیز هویت ایرانی با آیین تشیع پیوند جدایی ناپذیر پیدا کرده است (فولر، ۷۳: ۴۳).

اعراب خوزستان اکثراً پیرو دین مبین اسلام و شیعه اثنی عشری می‌باشند که از خصوصیت ویژه آن‌ها ارادت خالصانه نسبت به ائمه اطهار (ع) و پیروی از علمای دینی می‌باشد (حیدری، ۱۳۷۴: ۷).

بر همین اساس مذهب به عنوان مهم‌ترین عامل همبستگی ملی بین اعراب خوزستان با سایر اقوام ساکن و دولت مرکزی به شمار می‌رود. ارزش‌های مذهبی شیعه سبب شده تا اعراب خوزستان و سایر قومیت‌های مختلف در ایران احساس برادری و هم‌دلی کرده و در صحنه‌های سخت در کنار یکدیگر از کیان مادری خود دفاع کنند.

پس این قدرت مذهبی که در آن همه یکتاپرست و موحد هستند عاملی کارسازتر از قومیت و زبان و نژاد و... می‌باشد که توانسته روی نقاط اختلافی خط بطلان کشیده و وحدت و محور ملیت بر اساس آیین و مذهب مشترک را مبنای یک هم‌زیستی مسالمت‌آمیز در کنار هم قرار دهد. تا جایی که خون آن‌ها در برابر متجاوز با هم ادغام شده و برای عزت‌مندی ملت و سرزمین خود بر خاک ریخته می‌شود. در خوزستان اقوام مختلف چنان از جنبه‌های گوناگون با هم همکاری دارند که اثری از ناهم‌گونی نژادی و زبانی برجسته و نمایان نیست از جمله وجود کارمندان در ادارات مختلف و در سطوح متنوع در کنار هم و حتی در سازمان‌های نظامی، انتظامی و امنیتی برخی اشخاص برجسته در استان از این قوم شریف هستند که مخلصانه به این کشور خدمت کرده‌اند و از نظر فرهنگی نیز چنان ممزوج و نزدیک به هم هستند که نمونه‌های وصلت‌های خانوادگی بین اقوام مختلف در استان بی‌شمار دیده می‌شود.

در حالی که جریان فکری تجزیه‌طلبی در این منطقه حاصل تلاش یک جریان بیگانه ساخت می‌باشد که همیشه در حوادث مختلف بدخواهان خارجی از آن استفاده و قوم عرب را به عنوان یک محمل مورد سوء استفاده قرار می‌دهد. هسته این جریان هیچگونه پایگاهی در میان قاطبه این قوم شریف ندارد و دلیل مبرهن آن عدم همراهی با این جریان بوده و از همه مهم‌تر شهدا و جانبازان حوادث تروریستی این خرابکاری‌ها که اکثریت آن‌ها را برادران و خواهران عرب اهوازی و دیگر شهرها تشکیل می‌دهند. حتی همراهی این جریان در پیش از آغاز و ابتدای تجاوز دشمن در سال ۱۳۵۹ آنقدر خفیف و سخیف است که هرگز نمی‌توان آن را پای جامعه متدین و انقلابی عرب نوشت.

پس چگونه می‌توان پذیرفت که یک جریان مخالف استقلال و تمامیت ارضی کشور مورد تأیید توده میلیونی عرب در خوزستان باشد در حالی که فرزندان عرب توسط این جنایت پیشه‌ها به شهادت می‌رسند.

مردم خون‌گرم خوزستان از همه اقوام و طوایف در کنار هم حوادث سنگینی چون دفاع مقدس را پشت سر گذاشتند و با تمام کمبودها از خشونت اقلیمی گرفته تا کاستی‌های رفاهی همچون آب آشامیدنی مطلوب در برخی شهرها (خرمشهر، آبادان و اهواز) و دیگر موارد رفاه اجتماعی همچنان صبورانه از انقلاب خود حمایت کرده و چشم به روزهای پر امید رفع مشکلات و رسیدن به یک توسعه همه جانبه و متوازن که همه آحاد ساکن در استان به طور یکسان و عادلانه از مواهب و نعمت‌های خدادادی این سرزمین و ثروت‌هایی که خود بر بخشی از آن‌ها ساکن هستند و ثروت ملی ایران محسوب می‌شوند، بهره‌مند شوند و در آسایش و آرامش و رفاه نسبی، همچنان در وحدت ملی و توسعه پایدار این سرزمین بزرگ آن چنان که شایسته اوست کوشا باشند.

در میان جامعه بزرگ عرب در خوزستان، مردان و زنان بزرگی در دفاع مقدس دیده می‌شوند که در برابر دشمن متجاوز ایستادند و جاودانه شدند. حتی فرماندهان بزرگی از این جامعه به سطوح بالای فرماندهی و مدیریت جنگ رسیدند و هم اکنون نیز برخی در حال انجام وظیف هستند. هنوز هم صدای رسای شهدای بزرگی مانند شهید علی هاشمی در گوش‌ها طنین‌انداز است که می‌گفت تا آخرین لحظات عمرمان باید از دین و سرزمینمان دفاع کنیم و خود در همین راه و در دفاع از ارزش‌ها و دست‌آوردهای انقلاب اسلامی به شهادت رسید و نمونه ایشان در جای جای خوزستان و شهرهای مرزی هر چند گمنام، زیاد است. علی هاشمی یکی از نمونه‌های پر افتخار قوم عرب در دفاع مقدس است.

رهبر انقلاب اسلامی با اشاره به سینه سپر کردن و ایستادگی اقوام بزرگ ایرانی در مقابل سیاست‌های خباثت‌آلود دشمنان، سردار جوان و عرب خوزستانی شهید علی هاشمی را نمونه‌هایی از حرکت متحد و هماهنگ اقوام در دفاع از اسلام و انقلاب دانستند و بیان می‌دارند:

«ملت ایران متحد، منسجم، همراه و همدل است» (خامنه‌ای، ۱۳۹۵/۱۱/۲۷)

و یا تأکیداً در مقاومت سوسنگرد، اشاره به حماسه‌آفرینی و شجاعت یک زن عرب که اتفاقاً مادر شهید هم هست (مادر شهید الحانی) دارند و اینگونه بیان می‌دارند:

«به خاطر دارم در سوسنگرد خانم عرب مسنی زندگی می‌کرد که همسرش نابینا بود. ایشان با وجود این که چهل پنجاه سال داشت، خیلی شجاعانه و در حقیقت مردوار از شهر دفاع می‌کرد. معروف بود که با چوب دستی، چند سرباز عراقی را از پا انداخته است» (hawzah.net).

بی‌شک بسیاری از رزمندگان، خود در بحبوحه حوادث در کنار دوستان زیادی از برادران عرب بودند و شجاعت و فداکاری آن‌ها را هرگز فراموش نخواهند کرد.

پر واضح است چه ابتکارات و خلاقیت‌هایی که توسط رزمندگان هم‌وطن عرب برای اداره بهتر دفاع مقدس نشد. در منطقه خوزستان از بهترین و قابل اعتمادترین فرماندهان از جمله علی هاشمی بود که او نیز یک عرب بود و در کنار دیگر هم‌زمان خود حماسه‌های مقاومت آفرید و قرارگاه‌های حساسی مانند قرارگاه سری نصرت را فرماندهی کرد. این قرارگاه در شناسایی منطقه هورالهویزه، طراحی و اجرای عملیات‌های بزرگ خیبر و بدر نقشی مؤثر را به عهده داشت. او در این راه از افراد زیادی از جمله نیروهای بومی عرب در این منطقه بهره گرفت. عده زیادی از شهدا و ایثارگران این قرارگاه از برادران عرب بومی در منطقه بودند.

تجزیه و تحلیل

فرد هالیدی کارشناس برجسته در مسائل خاورمیانه در سمیناری چنین بیان می‌دارد:

«انقلاب اسلامی در ایران جذابیت ایدئولوژیک بسیار زیادی میان عرب‌ها تا الجزایر و سودان دارد که نمی‌توان آن را نادیده گرفت. به علاوه در جمهوری‌های آسیای شوری، به خصوص آذربایجان و گرجستان، با توجه به بافت اجتماعی این کشورها، دین و فرهنگ ایران دارای نفوذ است» (مقتدری، ۱۳۷۳: ۸).

حال باید دید که اثرات انقلاب اسلامی در خود ایران و میان آحاد اقوام و مذاهب چقدر قابل احساس بوده است. به طوری که حضور همه اقوام ایرانی در پیروزی این انقلاب امری روش و مبرهن می‌باشد.

آنچه گاهی در مورد تعصب و واگرایی قوم عرب گفته می‌شود ذهنیتی بیش نبوده و ساخته و پرداخته عده قلیلی است که دل به نگاه بیگانگان دوخته‌اند و هیچ‌گاه در دفاع از سرزمین فداکاری نکرده‌اند.

عده‌ای می‌خواستند بین این مردمی که با این خصوصیات تاریخی، عربشان، فارسشان، لرشان، دزفولی‌شان، شوشتری‌شان، از قومیت‌های مختلفشان، با لهجه‌های گوناگونشان در کنار هم ایستاده‌اند، اختلاف بیندازند که بحمدالله تیرشان به سنگ خورد (خامنه‌ای، ۱۳۷۵).

خصوصیت مردم خوزستان، ایرانی بودن و مسلمان بودن و ایستادگی در مقابل متجاوزین است. اهواز از ۱۲۰۰ سال قبل پایگاه مکتب اهل بیت عصمت و طهارت (ع) بوده است و ملت ایران در ارتباط با تشیع و محبت و معارف اهل بیت (ع) خود را وامدار اهواز می‌داند (همان).

یقیناً موتور محرکه ملت ایران در پیروزی‌های دفاع مقدس و بیرون راندن متجاوز از سرزمین، اشتراکات فراوانی است که تحت عنوان هویت ملی بروز می‌کند. ولی این اشتراکات ریشه در چه عناصری دارد. آیا زمانی که یک قهرمان ملی با پرچم ایران افتخار می‌آفریند غرور ملی ایرانیان تحریک می‌شود یا آن قومی که قهرمان از آن‌هاست؟ که البته بارها جوانان عرب برای ایران افتخار آفرینند و پرچم مقدس ایران توسط آن‌ها برافراشته شد که آن را نیز به همه ایرانیان هدیه می‌کردند و موجب سرافرازی ملت ایران می‌شدند و در این عرصه نمونه‌های زیادی را دارند.

قوم عرب در خوزستان در دو خصیصه قومیت و زبان با بخش مرکزی تجانس ندارند اما به علت نقش مذهبی با بخش مرکزی و تداوم تاریخی اتصال جغرافیایی به ایران توانایی غلبه بر نیروهای مرکزگرای را دارند (گزارش منطقه مقاومت خوزستان، ۱۳۸۵).

بنابراین می‌بینیم هویت ملی یک کشور با تنوع قومی در لحظات خطیر و حساس، خود را بروز و تحت یک نیروی واحد واکنش نشان می‌دهد و تمامی ایرانیان در داخل و خارج از کشور از این پیروزی مسرور می‌شوند. یکی از عوامل مهم در ایجاد جبهه مقاومت در برابر تهاجم دشمن به سرزمین ایران، اتحاد و نقش آفرینی اقوام مختلف بود. در میان اقوام ایرانی، قوم عرب که هدف اصلی دشمن در بدو تجاوز، جغرافیای سکونت (شهرهای خرمشهر، بستان، هویزه و سوسنگرد) آن‌ها بود، نقشی برجسته و پر افتخار دارد. ویژگی منحصر به فرد قوم عرب در نقش آفرینی تحسین برانگیز در برابر دشمن، این است که دشمن نیز عرب بود و انتظار همکاری و عدم مقاومت را از مردم ساکن در نوار مرزی خوزستان داشت که علی‌رغم محاسباتش، عرب‌ها در برابر او ایستادند. دومین ویژگی مهم عملکرد قوم عرب در دفاع مقدس را می‌توان در شمار بالای شهدا و ایثارگران آن مشاهده کرد. به طوری که قریب به ده هزار نفر از شهدا و قریب به نیمی از ایثارگران استان خوزستان متعلق به این قوم اصیل و غیرتمند می‌باشند. سومین ویژگی در عملکرد قوم عرب را می‌توان در بروز استعداد‌های بزرگی در سطوح فرماندهی جنگ مشاهده کرد. آنجا که سرداران بزرگی همچون علی هاشمی را در رأس یگان‌ها و قرارگاه‌های مؤثر در فتوحات دفاع مقدس می‌بینیم.

در یک نگاه کلی به عملکرد قوم عرب در دفاع مقدس باید اذعان نمود که با وقوع جنگ تحمیلی، اکثریت عظیمی از قوم عرب به سایر مناطق کشور مهاجرت نمودند و خانه و دیار آن‌ها در اثر حملات وحشیانه رژیم بعث به ویرانه مبدل شد. این امر با توجه به حضور جوانان عرب در جنگ با عراق، به ویژه حضور فعال در واحدهای اطلاعاتی و عملیاتی، که ضربات زیادی را به ارتش بعث وارد کرده و شهدای فراوانی را نیز به انقلاب اسلامی تقدیم نمودند، فرضیه همراهی قوم عرب با ارتش بعث را نه تنها کاملاً باطل نمود بلکه برگی زرین دیگر را در تثبیت همبستگی و وحدت ملی

ایران به جهانیان نشان داد.

این ارزش در کمتر نقطه‌ای از جهان قابل مشاهده است. اما در ایران به دلیل اشتراکات فرهنگی متعدد و به ویژه دین و مذهب مشترک در اکثریت مردم ایران، این پدیده مؤثر در وحدت و یکپارچگی ملی را به ویژه در صحنه‌ها و برهه‌های پر خطر نه تنها خود ایرانی‌ها بلکه جهانیان نیز شاهد هستند.

در مجموع عملکرد قوم عرب در دفاع مقدس، آنچنان برجسته و مؤثر ارزیابی می‌شود که نگارش تاریخ پر فروغ دفاع مقدس بدون ذکر رشادت‌های آن‌ها در ابتدا و در طول این حادثه بزرگ غیر قابل قبول و به نوعی ابتر خواهد بود.

نتیجه‌گیری

دشمنان ملت ایران انواع تهدیدها را آزمودند که در رأس آن‌ها تحمیل جنگ علیه ایران بود و از آنجا که ملت یکپارچه ایران با وحدت و تحت رهبری حکیمانه حضرت امام (ره) قرار داشتند توانستند این خطرات را از سر بگذرانند. در این راستا یکی از نقاط کلیدی مورد طمع بیگانگان استان خوزستان بود که ویژگی‌های منحصر به فرد داشته و از اهمیت بالایی در امنیت ملی کشور برخوردار می‌باشد. از جمله آن‌ها موقعیت استراتژیک و ژئوپلیتیک و سرشار از منابع غنی انرژی را می‌توان اشاره کرد و بالاخره آن شد که حضرت امام (ره) جمله به یاد ماندنی ذیل در مورد این خطه مقدس از خاک ایران اسلامی را بیان فرمودند:

«خوزستان دین خود را به اسلام ادا کرد» (صحیفه امام، ۱۳۷۸، ج ۱۴: ۲۵۶).

در پاسخ به پرسش تحقیق باید اذعان نمود که ویژگی‌های عملکرد قوم عرب بر چند پایه استوار بود: اول اینکه قوم عرب خود را از نظر مذهبی دارای اشتراکات فراوان با قاطبه ملت ایران می‌دانست. دوم اینکه بعد از سالیان طولانی خود را بخش جدایی ناپذیر ملت ایران و به تبع ایرانی قلمداد می‌کند. سوم سکونت در مرزهای کشور را مغتنم شمرده و به عنوان سنگرهای ابتدایی در مقابل تجاوز ایستادگی می‌کند و در این راه شهادتی را تقدیم می‌نماید. بنابراین ایرانی بودن، شیعه بودن و جلودار بودن و حضور در مناطق مرزی از ویژگی‌های مهم عملکرد قوم عرب در دفاع مقدس هستند.

عناصر مختلفی در ابعاد متنوع در عملکرد قوم عرب در دفاع مقدس قابل ارزیابی می‌باشد. از جمله عوامل مؤثر در این همراهی و همدلی ملی، می‌توان به اشتراکات با ارزش فرهنگی و مذهبی اشاره کرد که تا حد زیادی موجب همگرایی و در نتیجه قرار گرفتن در پیکره واحد ملت در برابر

تهاجم بیگانه است. از دیگر عوامل مؤثر می‌توان از استعدادهای درخشان جوانان انقلابی این قوم نام برد که با همت بلند خود، پله‌های ترقی را طی کرده و در سطوح بالای فرماندهی، منشأ موفقیت‌های بزرگی در دفاع مقدس شدند. آنچه از نقش آفرینی و عملکرد ارزشمند آحاد قوم عرب در دفاع مقدس دیده و شنیده شد، چشم‌اندازی مناسب و منطبق بر واقعیت‌های میدانی آن دوران بوده که شاید بخش زیادی از آن‌ها در دل تاریخ بدون بازگویی تا ابد بمانند. این چشم‌انداز روشن در کنار دیگر افتخارات دفاع مقدس جایی شایسته در تاریخ این دوران پر خطر دارد. آنچه در این راستا قابل اهمیت است اینکه قوم عرب در کنار دیگر آحاد ملت ایران به وظایف خود بر مبنای شناخت زمان و موقعیت، عمل کرده و از هیچ‌گونه خطرپذیری دریغ نکرده و در این راه دارای شهدا و ایثارگران برجسته‌ای است.

به عبارت دیگر می‌توان اذعان کرد که همبستگی ملی در سایه توحید و دین مبین اسلام، رشادت جوانان شجاع آحاد مردم ایران متشکل از اقوام مختلف و به ویژه قوم عرب، تمدن بزرگ ایران را در طول تاریخ جاودانه ساخته است.

منابع

- ۱- آمارنامه خوزستان (۱۳۸۵)، معاونت مدیریت و برنامه‌ریزی استان خوزستان.
- ۲- احمدی، حمید (۱۳۷۹)، قومیت و قوم‌گرایی در ایران: افسانه و واقعیت، تهران، نشرنی.
- ۳- افتخاری، اصغر، «ظرفیت طبیعی امنیت»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال ۱۳۷۷، پیش شماره دوم.
- ۴- جعفری ولدانی، اصغر، «کانون‌های بحران در خلیج فارس»، روزنامه کیهان، ۸، ۱۳۷۱.
- ۵- حافظ‌نیا، محمدرضا (۱۳۸۵)، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، مشهد، مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی.
- ۶- حیدری، محسن (۱۳۷۴)، گزارش عملکرد فرهنگی، اجتماعی ستاد عشایر استان خوزستان، اهواز.
- ۷- حیدری؛ محسن (۱۳۸۶)، امام جمعه محترم موقت اهواز، نشست علمی، تهران، مرکز مطالعات ملی امنیت پایدار.
- ۸- خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در اجتماع بزرگ مردم اهواز، قابل برداشت از: پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری به آدرس: www.leader.ir، ۱۳۷۵/۱۲/۱۸.
- ۹- خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در دیدار با مردم سنندج، ۱۳۸۸/۲/۲۲.
- ۱۰- خامنه‌ای، سیدعلی، سخنرانی در جمع مردم آذربایجان شرقی در تهران، ۱۳۹۵/۱۱/۲۷.

- ۱۱- خمینی، روح‌الله (۱۳۷۸)، صحیفه امام، جلد چهاردهم، تهران، انتشارات مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- ۱۲- خمینی، روح‌الله (۱۳۷۸)، صحیفه امام، جلد سیزدهم، تهران، انتشارات مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- ۱۳- درودیان، محمد، انصاری، مهدی و نخعی، هادی (۱۳۷۷)، خرمشهر در جنگ طولانی، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ.
- ۱۴- سوندانی، ناصر (۱۳۸۶)، نماینده محترم مردم اهواز، نشست علمی، تهران، مرکز مطالعات ملی امنیت پایدار.
- ۱۵- فولر، گراهام (۱۳۷۳)، قبله عالم: ژئوپلیتیک ایران، ترجمه عباس مخبر، تهران.
- ۱۶- کاتم، ریچارد (۱۳۸۳)، ناسیونالیسم در ایران، ترجمه احمد تدین، تهران، انتشارات کویر، چاپ سوم.
- ۱۷- کامران، حسن و کریمی‌پور، یدالله، «مقدمه‌ای بر علت وجودی ایران جدید»، فصلنامه مدرس، دوره ششم، شماره دوم، تابستان ۱۳۸۱.
- ۱۸- کریمی‌پور، یدالله و کریمی‌پور، کوثر، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، شماره ۵۲، تابستان ۱۳۸۴.
- ۱۹- گزارش فرهنگی، اجتماعی، سیاسی (۱۳۸۵)، منطقه مقاومت سپاه خوزستان.
- ۲۰- مجتهدزاده، پیروز (۱۳۸۱)، جغرافیای سیاسی و سیاست جغرافیایی، تهران، انتشارات سمت.
- ۲۱- مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ (۱۳۷۰)، هجوم سراسری، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ.
- ۲۲- مقاله، «مشارکت زنان در دفاع مقدس»، مجله حصون، سال ۱۳۸۵، شماره ۸، قابل برداشت از پایگاه اطلاع‌رسانی: <http://www.hawzah.net/fa/Default>، تابستان ۱۳۸۵.
- ۲۳- مقتدری، احمد، «انقلاب اسلامی، پیامدها و بازتاب‌ها»، تهران، ماهنامه بصائر، سال اول، شماره ۴ و ۵، دی و بهمن ۱۳۷۳.
- ۲۴- مویر، ریچارد (۱۳۷۹)، درآمدی نو بر جغرافیای سیاسی، ترجمه: دره میرحیدر، تهران، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
- ۲۵- میرحیدر، دره (۱۳۷۱)، مبانی جغرافیای سیاسی، تهران، انتشارات سمت.
- ۲۶- نظری، علی‌اصغر (۱۳۶۸)، جغرافیای جمعیت ایران، تهران، گیتاشناسی.
- ۲۷- هاگت، پیتر (۱۳۷۵)، جغرافیا ترکیبی نو، ترجمه دکتر شاپور گودرزی‌نژاد، تهران، انتشارات سمت.

An Investigation of the Performance of Arab People in the Holy Defense

M. Darkhor

Abstract

In the contemporary world and throughout history, people are known with different nations and tribes living in the various countries and according to the Statistics of independent countries, some of them contain various tribes who dwell next to each other with the utmost integrity. Iran has long been known as a set of different tribes within the territory of Iran. These tribes have shown and made great unity provided with so much hardship through the history and have never kneeled against foreign powers and preserving and protecting their country have been the first priority with all deficiencies they suffered. Among all Iranian tribes, the original Arab tribe who mainly live in the South West of Iran, have always defended Iran with constructive opportunities available and considered themselves an integral part of their land. The question here is, how was the performance of the Arab tribe during the holy defense against the enemy? This research has employed theoretical-practical and descriptive-analytical methodology to evaluate the performance features of the Arab tribe in the holy defense. Results show that the Arab people attempted so hard to defend Iran against the foreign aggression by understanding their position and in this way have offered many martyrs to their country.

Keywords: The Arab Tribe’s Performance, Holy Defense, National Unity